

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
ARAŞTIRMA MERKEZİ

Haziran 2009

Heybeliada Ruhban Okulu

Bu çalışmada Heybeliada Ruhban Okulu hakkında genel bilgi sunulacak ve Okulun kapatılması ve yeniden açılması ile ilgili tartışmalara yer verilecektir.

Kasım ERDEM/Baran KUŞOĞLU

Kamu Yönetimi Bölümü/Uluslararası İlişkiler Bölümü

kasim.erdem@tbmm.gov.tr / baran.kusoglu@tbmm.gov.tr

Tel: 420 80 06/420 66 65

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

ÖZET

- 1844 yılında eğitime başlayan Heybeliada Ruhban Okulu'nun Teoloji Bölümü, Anayasa Mahkemesi'nin 12 Ocak 1971 tarihinde 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun özel yüksek okul kurulmasına imkan tanıyan hükümlerini iptal etmesinin ardından, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 12 Haziran 1971 tarihli yazısı ile 9 Temmuz 1971 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere kapatılmıştır.
- Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması ile ilgili sürdürülen tartışmalar, salt din ve inanç boyutuyla sınırlı kalmamakta, ulusal veya uluslararası siyasi boyutu da içermektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İ
İÇİNDEKİLER.....	İİ
1. GİRİŞ.....	1
2. HEYBELİADA RUHBAN OKULU	2
3. OKULUN KAPATILMASI VE YENİDEN AÇILMASI İLE İLGİLİ HUKUKİ TARTIŞMALAR.....	3
4. HEYBELİADA RUHBAN OKULU'NUN GELECEĞİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	10
4.1. HEYBELİADA RUHBAN OKULU'NUN AÇILMASINA KARŞI İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER.....	10
4.2. HEYBELİADA RUHBAN OKULU'NUN AÇILMASINI SAVUNAN GÖRÜŞLER.....	11
5. ULUSLARARASI AKTÖRLERİN KONUYA BAKIŞI.....	12
5.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ.....	12
5.2. AVRUPA BİRLİĞİ.....	13
5.3. YUNANİSTAN.....	14
6. HEYBELİADA RUHBAN OKULU'NUN AÇILMASINA YÖNELİK GİRİŞİMLER	14
7. HEYBELİADA RUHBAN OKULU'NUN AÇILMASINA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	16
8. SONUÇ	17
9. KAYNAKÇA	19

HEYBELİADA RUHBAN OKULU

1. Giriş

Milliyetçi akımların Ortodoks dünyasında etkili olmaya başladığı 19'uncu yüzyıl, Balkanlarda birçok yeni devletin ortaya çıktığı, nüfusun çoğunluğu Ortodoks olan hemen her devletin kendi ulusal kilisesini kurduğu ve dolayısıyla Rum Patrikhanesinin geçmişten gelen gücünün sarsıldığı bir dönem olmuştur.

Farklı ulus devletleri oluşturan Ortodoks topluluklar arasında dini birliği muhafaza etmek ve teolojik konularda türdeşliği sağlamak zorunda kalan Rum Patrikhanesi, kendi din adamını yetiştirmek amacıyla 1844 yılında bugün İstanbul İli Adalar İlçesi sınırları içerisinde yer alan Heybeliada'da Heybeliada Ruhban Okulu'nu (HRO) açmıştır. Böylece Patrikhane, ortaya çıkan ulus devletlerin kendi ulusal kiliselerini kurmalarını ve dolayısıyla manevi otoritesinin azalmasını önlemeyi amaçlamıştı.¹

Okul faaliyet gösterdiği 127 yıl (1844-1971) içinde 930 mezun vermiş ve bu mezunlardan 12 tanesi İstanbul Rum Patrikliği makamına kadar yükselmiştir.²

Anayasa Mahkemesi'nin 12 Ocak 1971'de 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun özel okul kurulmasına imkan tanıyan hükümlerini iptal etmesinin ardından 9 Temmuz 1971'den geçerli olmak üzere Teoloji Bölümü kapatılan HRO (resmi adıyla Rum Rahipler Okulu) ile ilgili tartışmalar, din ve inanç, ulusal ve uluslararası hukuk ve siyaset boyutunda devam etmektedir.

HRO ile ilgili görüşler, kurum olarak patrikhane ve patrikhane faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde algılanma şekli, uluslararası siyasi gelişmeler (Avrupa Birliği süreci, ABD ve Rusya, Türkiye-Yunanistan, Lozan Antlaşması) ve ülkedeki mevcut hukuki durum gibi faktörler tarafından etkilenmektedir.

Bu çalışmada HRO hakkında genel bilgi verilecek ve HRO'nun kapatılması ve yeniden açılması ile ilgili tartışmalara yer verilecektir.

¹ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler**, TESEV Yayınları, Nisan 2009, s.11.

http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/RuhbanOkuluTR_27_04_09.pdf, (Erişim:15.06.2009).

² Elçin Macar, **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.292.

2. Heybeliada Ruhban Okulu

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Ortodoks uluslar arasında dini birliği muhafaza etmek ve teolojik konularda birliği sağlamak amacıyla 1844 yılında hizmete açılan okul 1971 yılına kadar eğitim faaliyetine devam etmiştir.

Fener Rum Patrikhanesi resmi Web sitesinde yer alan bilgilere göre, okul bugünkü kapanma noktasına dört farklı dönem yaşayarak gelmiştir.³

1-) 1844-1915 yılları arasında okul yedi sınıflıydı. Bunların dördü Lise, üçü Teoloji bölümüne aitti. 1915-1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı nedeniyle İstanbul'un birçok okulunda olduğu gibi eğitim durmuştur.

2-) 1918-1923 arasında okulun orta kısmı kaldırılarak beş yıllık yüksek okul (Akademi) statüsüne yükseltilmiştir.

3-) 1923-1951 arasında Cumhuriyet Türkiye'si'nin okulları ile uyum sağlayarak eski yedi yıllık eğitim sistemine dönmüştür.

4-) 1951-1971 yılları arasında dönemin İstanbul Rum Patriği Athenagoras'ın çabaları ile statüsü yeniden değiştirilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığının 8 Aralık 1950 tarih ve 9127/7 ve 2601 sayılı emirleriyle, okulun dört sınıflı azınlık liseleri derecesine çıkarılması ve diğer üç sınıflı kısma bir sınıf ilave edilmek suretiyle "**Heybeliada Rum Rahipler Okulu**" adı altında bir **Teoloji İhtisas Okulu** olarak derecelendirilmesi uygun görülmüştür.

Bahsedilen emir üzerine 25 Eylül 1951 tarih ve 151 sayılı kararla Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi tarafından "**Rum Rahipler Okulu Öğretim Yönetmeliği**" onaylanmıştır.⁴ Yönetmeliğe göre, amacı rahiplik mesleğine girecekleri yetiştirmek olan okul, üç sınıflı **Lise Bölümü** ve dört sınıflı **Teoloji İhtisas Bölümü**'nden teşekkül etmekteydi. Teoloji bölümünü bitirenler, Lise üzerine en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinde öğrenim görmüş sayılmaktaydı.⁵

³ **Halki Ruhban Okulu**, <http://www.megarevma.net/ruhbanokulu.htm>, (Erişim:14.06.2009).

⁴ Heybeliada Rum Rahipler Okulu Öğretim Yönetmeliği için bkz., Emre Özyılmaz, **Heybeliada Ruhban Okulu**, Tamga Yayıncılık, Ankara, 2000. ss.178-200.

⁵ Bazı araştırmacılar, bu gelişmeleri, 1950 genel seçimleri öncesinde Demokrat Parti'nin İstanbul'da yaşayan 100 bin Rum vatandaşın oyuna karşılık verdiği sözün yerine getirilmesi şeklinde değerlendirmektedirler. Emruhan Yalçın, **Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması**, s. 128, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/815/10341.pdf>, (Erişim:16.06.2009) ve Emre Özyılmaz, **A.g.k.**, s.86.

1950 yılı sonuna kadar T.C. vatandaşlarının devam ettiği okulda, o tarihten sonra yabancı öğrenciler de eğitim görmeye başlamış ve bu durum 1963 yılına kadar devam etmiştir.⁶

Anayasa Mahkemesinin 12 Ocak 1971’de verdiği kararın ardından HRO’nun Teoloji Bölümü kapatıldı. Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararı ile, 8/6/1965 tarih ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun özel okul kurulmasına imkan tanıyan 1’inci ve 13’üncü maddeleri ile 8’inci maddesinin özel okullara ilişkin 2’nci, 3’üncü ve 4’üncü fıkraları ve 48’inci maddenin yüksek öğrenim veren okullara ilişkin hükmü, Anayasanın (1961 Anayasası) üniversitelerin ancak devlet eliyle kurulabileceğini öngören 120’nci maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.⁷

Anayasa Mahkemesi’nin kararı üzerine İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü’nün 12 Haziran 1971 tarih ve Özel Öğretim Kurumları 101787 sayılı “gizli” ibareli yazısında; Anayasa Mahkemesi’nin 12 Ocak 1971 tarihli kararı ve 26 Mart 1971 tarihli gerekçesi muvacehesinde okulun söz konusu kararın kapsamına girdiği ve diğer yüksek okullar gibi **özel bir yüksek okul** mahiyetinde bulunan Teoloji Bölümünün 9 Temmuz 1971 tarihinden itibaren hiçbir hukuki varlığının kalmadığı belirtilmiştir.

Bu tarihten itibaren okulun lise kısmı eğitime devam etti. Cemaatin azalmasına paralel olarak öğrenci sayısının azalması üzerine Patrik Dimitrios, dönemin Milli Eğitim Bakanı’na yazdığı 4 Aralık 1984 tarih ve 491 sayılı mektupla, yaşadıkları zorluklar nedeniyle fiilen eğitimin gerçekleşmediğinden bahisle okulun kapatılmasını talep etmiştir. Ancak bu talep, “karşılıklılık” ilkesi gereğince kabul edilmemiştir. Dolayısıyla HRO’nun lise kısmı, bugün itibariyle hukuken açıktır.⁸

3. Okulun Kapatılması ve Yeniden Açılması ile İlgili Hukuki Tartışmalar

Fener Rum Patrikhanesi üzerine akademik çalışmalarda bulunan Elçin Macar, HRO’nun Teoloji Bölümünün Anayasa Mahkemesi kararına istinaden kapatılmasının dönemin iç ve dış özellikleri göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamakta ve kapatma kararında hukuki gerekçelerin yanı sıra, o günlerde Kıbrıs ve Batı Trakya’da

⁶ Elçin Macar, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, s. 291.

⁷ Anayasa Mahkemesinin 12 Ocak 1971 Tarihli Kararı (1969/31 Esas ve 1971/3 Karar), <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1971/K1971-03.HTM>, (Erişim:19.06.2009).

⁸ Elçin Macar, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, s.295, 296.

yaşanan gelişmeler dolayısıyla Yunanistan ve Türkiye arasında uygulanan karşılıklılık ilkesinin ve gerilen ilişkilerin önemine dikkat çekmektedir.⁹

Okulun Teoloji Bölümünün kapatılmasına ilişkin kararın ardından yapılan hukuki tartışmaların iki husus etrafında cereyan ettiği görülmektedir. Birinci husus, okulun yüksek okul statüsünde olup olmadığıdır. Bilindiği gibi HRO'nun kapatılmasının hukuki gerekçesi, okulun yüksek okul statüsünde olduğu ve dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin bahsedilen kararının kapsamına girdiği şeklindeki değerlendirmedir. HRO yetkilileri ise, bu değerlendirmenin aksine fiili ve hukuki gerekçeler ileri sürerek okulun yüksek okul statüsünde değerlendirilemeyeceğini savunmuşlardır. İkinci husus ise, okulun kapatılmasının Lozan Antlaşmasına uygun olup olmadığıdır.

a) HRO'nun Özel Yüksek Okul Statüsünde Olup Olmadığı Hususu: HRO'nun Teoloji Bölümünün kapatılması üzerine Patrik Athenagoras, dönemin başbakanı Nihat Erim'e hitaben yaptığı başvuruda; okulun, Anayasa Mahkemesinin kapatma kararı kapsamına girmediğini, özel yüksek okul statüsünde sayılamayacağını dile getirmiş ve hukuki ve fiili gerekçeler sıralamıştır. Başvuruda, okul mezunlarının yalnızca rahiplik mesleğine girebildiklerini; lise, ortaokul ve ilkokullarda öğretmenliğe kabul edilmedikleri gibi üniversitelere de diğer lise mezunları gibi sınavla girdiklerini; askerliklerini yüksek okul mezunları gibi yedek subay olarak değil er olarak yaptıklarını; okulun eğitim ve öğretimlerinde bilimsel araştırma metodunun uygulanmadığını ve dolayısıyla yüksek okul sayılamayacağını belirtmiştir.¹⁰

Okulun kapatılması üzerine görevlendirilen **Kayımlık**, 17 Kasım 1971 tarihinde okulun kapatılma kararına ilişkin idari tasarrufun iptali isteği ile Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine **dava** açmıştır. **Gerekçede** özetle,

- Okulun Lozan Antlaşması'nın 40'inci maddesi kapsamında olduğu,
- Teoloji Bölümünü bitirenlere verilen diplomalarda yer alan "lise üzerine en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinde öğrenim görmüş sayılırlar" ibaresi dışında T.C. Lise Diploması ve Teoloji Bölümü diploması arasında hiçbir fark olmadığı,
- Okulun Teoloji Bölümü mezunlarının vatanı görevlerini lise mezunları gibi er olarak yaptıkları ve öğrenimlerine üniversitede devam etmek isteyenlerin lise mezunları gibi giriş sınavına tabi tutuldukları,

⁹ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s.26,27.

¹⁰ Emre Özyılmaz, **A.g.k.**, s.103.

- Okulun 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununa göre kurulmuş olmayıp 1844'ten beri faaliyet gösterdiği ve okulun yönetmeliğinin onaylandığı tarihte yürürlükte olan mevzuata göre özel yüksek okul açılmayacağı,

- Kapatılan bütün özel yüksek öğretim kurumlarının öğrencilerinin öğrenimlerine devam edebilmeleri amacıyla 1472 sayılı Kanun ile mevcut üniversite ve akademiye bağlanmalarına rağmen HRO hakkında böyle bir işlem yapılmamış olmasının, kanun koyucunun bu okulu yüksek bir okul olarak görmemiş olmasının delili olduğu, ifade edilmiştir.¹¹

Benzer şekilde HRO Kayımlığının, açtığı davaya mesnet olmak üzere Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden **Hicri Fişek**'e hazırlattığı 10 Şubat 1972 tarihli görüşte de;

- Bir azınlık okulunun açılmasını önlemek veya mevcut bir azınlık okulunu diğer Türk vatandaşlarının özel okullarından farklı nedenlerle kapatmanın Lozan Antlaşması hükümlerine aykırı olduğu,

- Okul kapatıldığı zaman 625 sayılı Kanunun iptal edilmemiş olan 25'inci maddesinde¹² belirtilen bir azınlık okulu olarak işlediği, 625 sayılı Kanunun bazı hükümlerinin iptalinin Türk vatandaşlarının orta dereceli okullarının kapatılmasına yol açmadığı ve dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hiçbir zaman yüksek okul sayılmamış olan Rum Rahipler Okulu Teoloji Bölümü'nün kapatılmasının Lozan Antlaşmasında belirtilen eşitlik ilkesine aykırı olduğu,

- Lozan Antlaşması gereği azınlıkların dini ayinlerini icra etmelerinin serbest olduğu ve bunun da din adamlarının yetiştirilmesini zorunlu kıldığı; halen Türk milletinin çoğunluğunun din adamı yetiştirme ihtiyacının devlet tarafından karşılandığı ve gayrimüslim azınlıklarında din adamı yetiştirme imkanından yararlanması gerektiği; azınlıkların din adamı yetiştirmek üzere özel okul açmasının laiklik ilkesini zedelemeyeceğini, hiç olmazsa devletin din okulu açmasından daha az zedeleyeceği,

¹¹ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s. 27.

¹² Özel Öğretim Kurumları Kanununun 25'inci maddesinde "Bu Kanunun yayımı tarihinde mevcut olup, 23 Ağustos 1923 tarih ve 340 sayılı Kanuna bağlı antlaşmanın (kastedilen Lozan Antlaşması) 40 ve 41'inci maddeleriyle ilgili bulunan okulların özellik göstermesi gereken hususları yönetmelikle tespit edilir" denilmektedir.

- Okul diplomalarının, diğer lise diplomaları gibi okul müdürü ve Milli Eğitim Müdürü tarafından imzalandığı, oysa yüksek okul diplomalarının okul müdürü ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından imzalanmakta olduğu,

- Okul diplomasının, üniversite veya diğer yüksek okul diplomalarının sağladığı hakları sağlayamayacağının okulun MEB tarafından tasdik edilmiş yönetmeliğinde açıkça belirtildiği, ileri sürülmüştür.

HRO yetkililerinin dile getirdiği bu iddialar karşısında dönemin yetkili ve muhatap makamlarınca;

- 1950'den evvel okul müdürlüğü tarafından zamanın hükümetine sunulan muhtırada, Teoloji Bölümü'nün yıllardan beri fiilen yüksek okul niteliği taşıdığından hükümetçe bu statünün tanınması talebinde bulunulduğu,

- Teoloji Bölümü mezunlarının dış ülkelerde taşıdığı değerini Atina ve Selanik Üniversitelerine bağlı fakülte mezunlarından daha üstün olduğunun tespit edildiği,

- Dava dilekçesine bağlı diploma örneklerinden ayrı olarak, diploma hamiline gizli olarak verilen Rumca belgede okul mezunlarına teoloji öğretmeni diploması verildiği, belirtilerek okulun fiilen yüksek okul statüsünde olduğu savunulmuştur.¹³

Danıştay'da açılan bu dava, Patrikhanenin tüzel kişiliğinin olmadığı, yargıya başvurma ve okul açma ehliyetinin bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.¹⁴

Her ne kadar yönetmelikte teoloji bölümünü bitirenlerin Lise üzerine en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinde tahsil görmüş sayılacakları belirtilse de, Patrikhane ve HRO üzerine yaptıkları akademik çalışmalarda Sibel Özel ve Emre Özyılmaz, kapatma kararının hukuki dayanağının 25 Eylül 1951 tarihli yönetmelik olduğunu ve okulun Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararının kapsamına alınarak kapatılmasının hukuka uygun olduğunu ileri sürmektedirler.¹⁵

Özyılmaz'a göre, okulun üç sınıflı lise ve dört sınıflı Teoloji İhtisas Bölümü'nden oluşmasını ve Teoloji Bölümüne kayıt için lise diplomasının şart olmasını öngören yönetmelik hükümleri, okulun lise sonrası ihtisas eğitimi veren yüksek okul sayılmasını gerektirmektedir. Özyılmaz, okulun fiilen de yüksek okul sayılmasını gerektirecek

¹³ Emre Özyılmaz, **A.g.k.**, s.108.

¹⁴ Elçin Macar, **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, s.295.

¹⁵ Emre Özyılmaz, **A.g.k.**, s. 78 ve Sibel Özel, **Fener-Rum Patrikhanesi ve Ruhban Okulu**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.139.

gerekçelerin bulunduğunu savunmaktadır: Bölüm derslerinin lise seviyesinde bir meslek okulu için fazla ilmi olması; okul mezunlarına verilen gizli diplomada mezunlara teoloji öğretmen unvanı verilmesi; mezunların Yunanistan’da muhtelif liselerde din dersi öğretmenliği yapmış olmaları; okula kayıt için lise diplomasının şart olması; okulun kapatılmasının ardından Ankara Üniversitesi Senatosunca HRO öğrencilerine İlahiyat Fakültesine kaydolmaları teklifinin yapılmış olması ve okulun son 11 öğrencisinin Selanik İlahiyat Fakültesi’ne yatay geçiş yapmış olmaları, okulun yüksek okul sayılmasının “kesin” kanıtlarıdır.¹⁶

b) HRO’nun Kapatılmasının Lozan Antlaşması’na Aykırılığı/Uygunluğu Hususu:

HRO’nun kapatılmasına ilişkin tartışmalarda öne çıkan ikinci nokta, kapatma kararının Lozan Antlaşmasının “Azınlıkların Korunması”na ilişkin hükümlerine (37-45’inci maddeler) aykırılık teşkil edip etmediği hususudur.

Yukarıda da belirtildiği gibi, HRO yetkilileri açtıkları davada okulun kapatılmasının Lozan Antlaşmasının 40’inci maddesine aykırılık teşkil ettiğini iddia etmişlerdir. Bir azınlık okulunun açılmasını önlemenin veya mevcut bir azınlık okulunu diğer Türk vatandaşlarının özel okullarından farklı nedenlerle kapatmanın Lozan Antlaşması hükümlerine aykırı olduğu tezini savunmuşlardır. Konu üzerinde araştırma yapanların okulun Lozan Antlaşması’nın 40’inci maddesi kapsamında olup olmadığından hareketle iki farklı/zıt değerlendirme yaptıkları görülmektedir.

Lozan Antlaşması **40’inci maddesi** şöyledir: “*Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyrukları ile aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konusunda eşit hakka sahip olacaktır.*”

Okulun kapatılmasının Lozan Antlaşmasının 40’inci maddesine aykırı olduğunu savunan **Macar**, HRO’nun maddede sözü edilen anlamda “dinsel kurum” ve “her türlü okul” kategorisine girdiğini dile getirmektedir.¹⁷ Macar’a göre, Lozan Antlaşması’nın 40’inci ve 42/3’üncü maddesi, azınlıklara ait dinsel kurumların varlığını hatta yeni dinsel kurumlar

¹⁶ Emre Özyılmaz, A.g.k., s.108-110.

¹⁷ Elçin Macar, **Laik Türkiye’de Ruhban Yetiştirme Sorunu**, <http://bianet.org/bianet/bianet/57923-laik-turkiyede-ruhban-yetistirme-sorunu>, (Erişim:18.06.2009).

yaratma hakkını içermekte ve azınlıklara bireysel olarak değil kurumsal düzeyde de koruma sağlamaktadır.¹⁸ HRO, Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 25'inci maddesinde bahsedilen ve Lozan Antlaşmasının 40 ve 41'inci maddesinde belirtilen bir okuldur. Ayrıca, yüksek eğitim sistemine egemen olan laiklik ilkesiyle bağdaşmazlık, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na aykırılık gibi nedenlerle dogmatik eğitim veren HRO'nun kapatılması veya yeniden açılmaması, taraflardan birinin kendi iç hukuk hükümlerini ileri sürerek antlaşmayı uygulamaktan kaçınmayı meşru kılamayacağı şeklindeki uluslararası hukuk ilkesi çelişmektedir.¹⁹

Lozan Antlaşması'nın ilgili maddelerinde yer alan **karşılıklılık ilkesini** de eleştiren Macar, Ruhban Okulunun açılması karşısında Batı Trakya'daki okullara ilişkin bir takım taleplerin gündeme getirilmesinin karşılıklılık ilkesiyle ilgisinin bulunmadığını, karşılıklılığın esasında iki ülkenin birbirinin vatandaşlarına uyguladığı bir kavram olduğunu (örneğin iki ülke arasındaki vize uygulaması) oysa Lozan'da azınlık diye tarif edilen Türkiye'deki gayrimüslimlerin T.C. vatandaşı, Yunanistan'daki Müslümanların Yunanistan vatandaşı olmasından hareketle, iki ülkenin "kendi vatandaşları" ile ilgili işlemlerde karşılıklılık aramasını eleştirmektedir.²⁰

HRO yetkilileri ve Macar gibi bazı araştırmacılar tarafından dile getirilen kapatma kararının Lozan Antlaşması'nın 40'inci maddesine aykırı olduğu görüşü karşısında **Özel**, 40'inci maddede yer alan hükümlerin, azınlıklara **negatif haklar** sağladığından, başka bir ifadeyle diğer vatandaşlarla eşit muamele görme imkanı getirdiğinden hareketle 40'inci maddenin, hiçbir biçimde gayrimüslim azınlıkların istediği şekilde hayır kurumu, dinsel ve sosyal kurum veya okul açmanın garantisi olarak yorumlanmaya elverişli ifadeler içermediğini belirtmektedir. Özel'e göre, bu maddede önemli olan, gayrimüslim azınlığın sayılan alanlarda diğer vatandaşlar gibi eşit hakka sahip olmasıdır. Bu madde "**eşit muamele**" ve "**eşit hak**" terimlerini kullanarak azınlıklara bu alanda sadece negatif hakların tanındığını, ancak pozitif bir hak verilmediğini göstermektedir. Çünkü, teoloji eğitimi konusunda diğer Türk vatandaşlara verilmiş bir hakkın olmadığı düşünüldüğünde böyle bir hakkın azınlıklara verilmiş olması, eşit hak ve muamele kapsamına girmediği gibi pozitif bir hak talebi veya

¹⁸ Lozan Antlaşması'nın 42/3 maddesinde; "*Türk Hükümeti, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.*" denilmektedir.

¹⁹ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s. 29, 30.

²⁰ **Ruhban Okullarının Olmaması Dini Ayrımcılık**, 24 Temmuz 2004, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/39253-ruhban-okullarinin-olmamasi-dini-ayrimcilik>, (Erişim:17.06.2009).

imtiyaz olarak değerlendirilir. HRO, talep edilen statüsüyle negatif hakları garanti altına alan ve hiçbir şekilde imtiyaz öngörmeyen Lozan 40'inci maddesi kapsamında yer alan bir okul değildir ve okulun kapatılması Lozan Antlaşması'nın 40'inci maddesine aykırı değildir. Aykırılık, diğer Türk vatandaşları özel yüksek okul olarak teoloji eğitimi veren bir okula sahip iken HRO'nun kapatılması durumunda söz konusu olabilirdi. Ancak, bütün özel yüksek okullar kapatılırken HRO'nun da kapatılmasında eşitliğe aykırı bir durum bulunmamaktadır.²¹

Özel'e göre, HRO'nun tek taraflı olarak açılması, yani, teoloji eğitimi veren, yabancı öğrenci kabul eden ve Patrikhaneye bağlı olarak tedrisatı serbestçe belirlenen bir özel okul olarak Lozan Antlaşması'nın 40'inci maddesi kapsamında açılmasına izin verilmesi durumunda, Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nın 45'inci maddesi gereği karşılıklılığı araması hukukidir. Çünkü, Lozan Antlaşması'nın 45'inci maddesi pozitif haklar açısından uygulama imkanına sahiptir.²²

Ayrıca Özel, okulun açılmasının, en azından Patrikhanenin istediği şekilde MEB'e bağlı özel statüde açılmasının, iç hukuk kurallarına göre mümkün olmadığını savunmaktadır. Özel'e göre, okulun açılması, "Din ve Vicdan Hürriyeti" başlığını taşıyan **Anayasanın 24'üncü maddesinde** yer alan "*Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır*" hükmüne ve Anayasanın "Kanun Önünde Eşitlik" başlıklı **10'uncu maddesine** aykırıdır.

Özel'e göre, HRO Anayasanın 130'ncü maddesinde yer alan ve vakıflar tarafından devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabileceğini öngören hükme dayanılarak, bir vakıf tarafından kurulan üniversite bünyesinde faaliyet gösterebilir. Ancak Patrikhanenin tüzel kişiliği olmadığı için bu hukuken mümkün değildir.²³ Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunu ve Yüksek Öğretim Kanunu hükümleri gereğince Yükseköğretim Kurulu'na bağlı olmayan sadece MEB'e bağlı bir özel yüksek okul hukuken mümkün değildir. HRO, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda yer alan azınlık okulu²⁴ olarak tanımlansa dahi bu kanun yüksek öğretim dışındaki her derecede okulları kapsamakta, din eğitimi ve öğretimi yapan özel okulların açılmayacağını ve azınlık okullarında sadece Türk vatandaşlarının okuyabileceğini öngörmektedir.

²¹ Sibel Özel, **A.g.k.**,s.150,151.

²² **A.k.**, s.152.

²³ **A.k.**, s.142-145.

²⁴ Bu kanunda azınlık okulları, "Rum, Ermeni ve Musevî azınlıklar tarafından kurulmuş, Lozan Antlaşması ile güvence altına alınmış ve kendi azınlığına mensup Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin devam ettiği okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim özel okulları" şeklinde tanımlanmıştır.

Özyılmaz da benzer şekilde okulun azınlık okulu olarak kabul edilemeyeceğini savunmaktadır. Okulun azınlık okulu olarak kabul edilebilmesi için İstanbul Şehremaneti dahilinde gayrimüslim tebaanın din adamı ihtiyacını karşılayan bir okul olması gerektiğin ancak okuldaki öğrencilerin yüzde sekseninin T.C. vatandaşı gayrimüslim azınlık olmadığından hareketle (Okulda 1951’den itibaren yabancı öğrenciler eğitim görmüşlerdir) HRO’nun Lozan’da tanımlanan bir azınlık okulu olmadığını savunmaktadır.²⁵ Özyılmaz’a göre, her düzeyde özel dini eğitim veren okul açma hakkının T.C vatandaşlarına tanınmamış olması göz önüne alındığında, böyle bir hakkın Lozan Antlaşması’nda oluşturulan azınlıklara verilmesi, gerek Lozan Antlaşmasının gerekse Anayasanın öngördüğü **eşitlik** ilkesine aykırılık oluşturacaktı.²⁶

4. Heybeliada Ruhban Okulunun Geleceği Üzerine Tartışma ve Öneriler

4.1. Heybeliada Ruhban Okulu’nun Açılmasına Karşı İleri Sürülen Görüşler

HRO’nun açılmasına yukarıda bahsedilen hukuki gerekçelerden dolayı karşı çıkanların yanında siyasi gerekçelerle karşı çıkanların temel argümanları şunlardır:

- Patrikhane, Yunanistan’ın bağımsızlığına ve dolayısıyla da Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına giden süreçte birinci dereceden etkili olmuştur. Patrikhane'nin bir cüzü olması sebebiyle çok daha geç dönemlerde açılmış olmasına rağmen söz konusu okul, aynı derecede sorumlu ve tehlikelidir.

- HRO, Patrikhane’nin hatta Megali İdea’nın harp okuludur ve HRO’nun açılması, Yunanistan’ın kendisine yönelik yayılmacı ideolojisini besleyecek ve Türkiye’nin aleyhine çalışacak din adamlarının yetişmesine izin vermek anlamına gelir. HRO’nun açılması, patrikhanenin siyasi bir güç olması yolunda atılan adımlardan birisidir.²⁷

²⁵ Heybeliada Ruhban Okulu adlı kitabın bir başka yerinde (s.112) Okulun Lozan Antlaşmasınının 40’ıncı maddesine dayanarak bir “azınlık okulu” olarak 1971 yılına kadar faaliyetlerini sürdürdüğü ifade edilmektedir.

²⁶ Emre Özyılmaz, **A.g.k.**, s.113.

²⁷ Örneğin, Ahmet Hikmet Eroğlu HRO’nun açılması talebinin arkasında şu gerçeğin bulunduğunu dile getirmektedir: “Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılma isteğindeki amaç, Türkiye’de yaşayan Rumların din adamı ihtiyacını karşılamak değildir. Türkiye’de yaşayan Rumların sayısı 3.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. O halde başka sebepler üzerinde durmak lazımdır. Aslında sebep de açıktır. Patriğin ökümenikliğini sağlayacak kadroların yetiştirilmesidir. Çünkü Patrik, Ortodoks dünyasında Batı’nın bir egemenlik aracı konumundadır... Fener Rum Patrikhanesi, tüm bu tutum ve tavırlarıyla Türk Hukuku’nu ve Lozan’ı hiçe sayan bir tavır içindedir. Kendi üzerinde hiçbir otorite kabul etmek istememektedir. Çünkü patrikhane Batının Türkiye içindeki bir uzantısı olarak Türk egemenliğinin dışında bir yapılanma peşindedir. **Heybeliada Dayatması Niye**, Prof.Dr.Ahmet Hikmet Eroğlu, <http://www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Yorumlar&file=print&pid=255>, (Erişim: 18.06.2009).

- HRO'nun açılması durumunda İslami kesim de benzer nitelikte okullar açılmasını talep edebilirler ve böylece laik sistem zarar görebilir.²⁸

Macar'a göre, HRO'nun açılmasına karşı olan siyasi görüşler, dış politikadaki her gelişme veya soruna "tehdit algılaması" çerçevesinde yaklaşan ve dışarıdan gelebilecek her talebi Türkiye'nin bütünlüğüne halel getirecek bir tehlike/dayatma/baskı unsuru olarak algılayan bir çerçevede dile getirilmektedir.^{29 30}

4.2. Heybeliada Ruhban Okulu'nun Açılmasını Savunan Görüşler

HRO'nun açılmasını savunan aktörlerin başında doğal olarak Fener Rum Patrikhanesi gelmektedir. Patrikhane sorunu, Patrikhane'nin geleceği ile ilgili bir sorun olarak görmektedir. Patrikhane, Yunanistan'a eğitim için giden ruhban adaylarının geri dönmeleri ve yaş ortalamaları bir hayli yüksek olan metropolitlerin ölmeleri durumunda görev yapacak din adamı bulmanın imkansızlaşacak olması gibi gerekçelerle HRO'nun özel bir statüyle açılmasının talep etmektedir.³¹

HRO'nun açılmasını isteyen kesimler farklı açılardan okulun açılmasını savunmaktadırlar. Macar, bu görüşleri şu şekilde özetlemektedir.³²

Okulun açılmasına pragmatik bir açıdan bakan bir kesim, Patrikhanenin içerde ve dışarıda desteklenmesinin Türkiye'ye çeşitli yararlar getireceğini, ülkenin dış politikasını ve AB üyelik sürecini rahatlatacağını dile getirmektedirler.³³

²⁸ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s.26.

²⁹ **A.k.**, s.23.

³⁰ Örneğin, "Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması" isimli makalesinde Emruhan Yalçın, "Sonuç" bölümünde şu değerlendirmeye yer vermektedir: "...Yapılan bu baskılar ve AB'ye girme çabasıyla, HRO'nun dini bir okul kabul edilmesi ve okulun patrikhanenin isteği doğrultusunda açılmasına izin verilmesi halinde diğer dini okulların açılmasına örnek teşkil edeceği, bu durumun Türkiye için sonradan çözülemeyecek bir çok sorunu daha gündeme getireceği düşünülebilir. İstanbul'da devlet içinde devlet kurulması demek olan bu tür istekler zamanla çoğalacak ve belki de bir Ermeni Patrikhanesi, diğer Müslüman dini cemaat okulları, bir hilafet devleti gibi yeni Vatikanlar kurularak İstanbul'un, egemenlik sınırlarımızın dışına çıkarılmak istenebileceği çok uzak bir komplo teorisi olarak nitelendirmemek gerekir." **Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması**, s.157,158.

³¹ Melek Fırat, **Yunanistan'la İlişkiler**, Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, Cilt:2, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.450.

³² Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s.24,25.

³³ Örneğin, Mehmet Ali Birand'ın 22 Mayıs 2009 tarihli Milliyet'te çıkan yazısı pragmatik bir bakış açısı olarak değerlendirilebilir: "... Türkiye haksız şekilde, hem kendi bindiği dalı kesiyor, hem de uluslararası anlaşmaları çiğniyor. Bindığımız dalı kesiyoruz, zira "Yeni bir Vatikan yaratılacak ve Rumlar ülkeyi bölecek" diyen örümcek kafalıların oyununa geliyoruz. Ortodoksları baskı altında tutan, din özgürlüğüne karşı çıkan bir ülke konumuna giriyoruz. Bindığımız dalı kesiyoruz, zira Ortodoks dünyasını yönetecek dini liderlerin Türkiye'de yetişmesini engelleyip, günün birinde Kiliseyi Rusya'da yetişecek dini liderlere terkedeceğiz. Bindığımız dalı kesiyoruz, zira Bartholomeos gibi en önemli müttefikimiz olan bir dini lideri dışlıyoruz.", **Türkiye Ruhban Okulu Fırsatını Kaçırıyor**, <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1097443>, (Erişim:18.06.2009).

Konuya daha ilkesel yaklaşan ikinci bir kesim (Elçin Macar ve Baskın Oran gibi), azınlık hakları, insan hak ve özgürlükleri gibi kavramlardan yola çıkarak gerek Lozan'da gerekse daha sonra imzalanan çok taraflı sözleşmeler gereği, gayrimüslimlerin ruhban yetiştirme hakları olduğunu vurgulamaktadır.

HRO'nun açılmasını savunan üçüncü kesimin, İslami kesim olduğunu dile getiren Macar, bu kesimin iki temel gerekçe ileri sürdüğünü belirtmektedir. Bu kesim içinde, İslam'ın, diğer dinlerin mensuplarına kendi dinlerinin gerektirdiği yaşama hakkını tanıdığı tezinden hareket eden ve Osmanlı'daki millet sistemi pratiğinden etkilenen bir bakışla konuya yaklaşanların³⁴ yanı sıra, HRO'nun açılmasının bir emsal teşkil edeceği ve dolayısıyla İslami kesim üzerinde var olduğu düşünülen kısıtlamaların kalkmasını kolaylaştıracağı beklentisi içinde bulunanlar da bulunmaktadır.³⁵

5. Uluslararası Aktörlerin Konuya Bakışı

5.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin HRO'nun açılmasına ilişkin görüşleri, Kongre kararında, Amerikan başkanlarının konuşmalarında ve ABD Dışişleri Bakanlığının yayınlamış olduğu İnsan Hakları Ülke Raporlarında açık bir şekilde ortaya konmaktadır.

107'nci yasama döneminin 2'nci yasama yılında Amerikan Kongresinin almış olduğu 345 sayılı karar ile, HRO'nun tekrar açılmasının Türkiye'deki din özgürlüğünün geliştirilmesi için önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu kararda, ekümenik olduğu ifade edilen patrikhanenin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki beş milyon Ortodoksun da içinde bulunduğu dünya genelindeki üç yüz milyon Ortodoksun manevi merkezi olduğu belirtilmektedir. Söz konusu kararda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin HRO'nun açılması için Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinde nüfuzunu kullanması ve Amerikan Başkanı'nın konuya ilişkin gelişmelerle ilgili olarak Kongre'ye rapor sunması gerektiği vurgulanmıştır.³⁶

³⁴ Örneğin Ali Bulaç, 4 Ekim 2006 tarihli Zaman Gazetesindeki yazısında şu görüşlere yer vermektedir. "HRO'nun anlamsız bir biçimde kapalı tutulması... , hiçbir adalet temeli olmayan "mütekabiliyet" ilkesinden hareketle temel yurttaşlık haklarını kullanmada gayrimüslimlerin adeta cezalandırılması İslam dinine ve Osmanlı modeline ait statüler ve uygulamalar değildir. İslam dini bu tür yasaklar koymaz, tarihte de böyle yasaklar konmamıştır. Bu çerçevede artık gayrimüslimlerin diğer yurttaşlar gibi temel hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması, atılması gereken önemli adımlardan biridir." **Dini Şiddetin Akli Temeli**, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=432346&keyfield=64696E6920C59F696466574696E20616B6C692074656D656C69>, (Erişim:18.06.2009).

³⁵ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s.25.

³⁶ Söz konusu Kongre Kararı için bkz. <http://bulk.resource.org/gpo.gov/bills/107/hc345ih.txt.pdf>, (Erişim.22.06.2009).

ABD'nin 42'nci Başkanı Bill **Clinton**, HRO'yu 1999'da ziyaret etmiş ve dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e okulun tekrar açılmasının gerekliliğine ilişkin görüşlerini iletmiştir.³⁷

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack H. **Obama**'nın 6 Nisan 2009 tarihinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyarette Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada din ve ifade özgürlüğünün devletin güçlenmesini sağlayan güçlü ve canlı bir sivil topluma yol açacağını belirtmiş ve bu bağlamda HRO'nun tekrar açılmasının Türkiye içinde ve dışında önemli bir sinyal olacağını dile getirmiştir.³⁸

5.2. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği HRO'nun tekrar açılmasına yönelik olarak görüşlerini, yayımladığı raporlar ve yetkililerinin açıklamalarıyla gündeme getirmektedir.

Gerek ilerleme raporlarında gerekse bu raporların Avrupa Parlamentosu'nda onaylanması ile ilgili alınan kararlarda HRO konusuna önemli atıflar yapılmaktadır. Örneğin, 2007 yılı **ilerleme raporuna** ilişkin Avrupa Parlamentosu'nun 21 Mayıs 2008 tarihli kararında 2007 yılında din özgürlüğüne ilişkin reformlar gerçekleştirilse de bu konuda daha fazla ilerleme yapılmasına ilişkin genel olarak Türkiye'ye çağrı yapılmıştır.³⁹ Özelde ise Avrupa Parlamentosu, okulun acilen tekrar açılması ve dinsel bir sıfat olan ekümenikliğin kamusal olarak kullanılması hususunda Türkiye'ye çağrıda bulunmuştur.⁴⁰ Aynı şekilde 2008 yılı ilerleme raporuna ilişkin Avrupa Parlamentosu'nun 12 Mart 2009 tarihli kararında HRO'nun tekrar açılmasına yönelik çağrı aynı cümlelerle yinelenmiştir.⁴¹

Burada önem verilmesi gereken bir nokta da Avrupa Birliği yetkililerinin yapmış oldukları bazı açıklamalardır. Örneğin, Gümrük Birliği Ek Protokolü'nü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylamayan, bu çerçevede limanlarını Kıbrıs Rum Kesimi'ne açmayan Türkiye'nin, Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinin gözden geçirilmesine dönük girişimlerden nasıl kurtulabileceğine dair kendisine yöneltilen soruya Avrupa Birliği'nin genişlemeden

³⁷ Milliyet Gazetesi, **Yunanistan'a Jest İstedi**, 17 Kasım 1999, <http://www.milliyet.com.tr/1999/11/17/haber/hab03.html>, (Erişim:23.06.2009).

³⁸ Beyaz Saray Resmi Web Sitesi, Başkan Obama'nın Türk Parlamentosunda Yaptığı Konuşma, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament/, (Erişim Tarihi: 18.06.2009).

³⁹ Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi, **Turkey's 2007 Progress Report**, <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5566872>, (Erişim:20.06.2009).

⁴⁰ **A.k.**

⁴¹ Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi, European Parliament Resolution of 12 March 2009 on Turkey's Progress Report 2008, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2009-0134>, (Erişim: 20.06.2009).

sorumlu üyesi **Olli Rehn**'in “Türkiye ek protokoldeki yükümlülüklerini yerine getiremese bile, ruhban okulunun açılması veya Patrikhane'nin ekümenik statüsünde çözüm sürecini başlatması da bir telafi olacaktır” şeklinde cevap vermesi, konunun Avrupa Birliği açısından ne kadar önem taşıdığını ve Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecini nasıl yakından ilgilendirdiğini göstermesi bakımından çok önemli bir açıklama olmuştur.⁴²

Her ne kadar HRO, Avrupa Birliği'nde dinsel özgürlük platformunda ele alınsa da, okulun tekrar açılmasının Türkiye'nin katılım sürecinde atacağı önemli adımlardan biri olarak kabul edileceğinin sıklıkla ifade edilmesi, konunun siyasi önemini açıkça ortaya koymaktadır.

5. 3. Yunanistan

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı resmi Web sitesinde yer alan bilgilere göre, Yunanistan, HRO'nun yeniden açılmasını Türkiye'nin kendi vatandaşlarına karşı temel bir yükümlülüğü olarak görmektedir. Okulun 1971'de kapatılmasını Türkiye'nin kendi vatandaşlarının dinsel haklarını ihlal etmek olarak ele almakta ve Türkiye için bağlayıcı olan Lozan Antlaşması başta olmak üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve diğer uluslararası metinlerinde yer alan insan ve azınlık haklarının ihlali olarak değerlendirmektedir. Yunanistan, okulun yeniden açılmasını Türkiye'nin Avrupa Birliği perspektifi içinde insan haklarına ilişkin durumunu iyileştirmesi bakımından gerçekleştirmesi gereken reformlardan biri olarak ele almakta ve Avrupa Komisyonu'nun tüm metinlerinde (örneğin Yıllık İlerleme Raporlarında) sıkça konuya atıf yapıldığına dikkat çekmektedir. Son olarak, konunun katılım müzakerelerinde Avrupa Birliği'nin ilgi alanı içinde olmaya devam etmesinin beklendiği ifade edilmektedir.⁴³

6. Heybeliada Ruhban Okulunun Açılmasına Yönelik Girişimler

Okulun kapatılmasının ardından Ankara Üniversitesi Senatosu'nun 21 Aralık 1971 tarih ve 728/5118 sayılı kararı ile Ruhban Okulu'nun ilahiyat fakültelerinden birine bağlı Ortodoks dini konusunda öğretim veren bir bölüm olarak veya İlahiyat Fakültesinde “Dünya Dinleri Kültür Bölümü” adı altında üniversite bünyesinde faaliyet gösterebileceği belirtilmişse de okul yönetimi bu öneriye ilgi göstermemiştir.⁴⁴

⁴² Ntvmsnbc, **Limana karşı Heybeliada Formülü**, <http://www.ntvmsnbc.com/id/24974682/>, (Erişim:21.06.2009).

⁴³ Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.yplex.gov.gr/www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/International+Obligations+for+Turkey/Theological+School+of+Halki/>, (Erişim: 20.06.2009).

⁴⁴ Emre Özyılmaz, **A.g.k.**, s.138.

Benzer şekilde, Başbakanlık Güvenlik İşleri Başkanlığının 3 Eylül 1999 tarihli isteği üzerine Yükseköğretim Kurulu, 14 Eylül 1999 tarihli toplantısında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde “Dünya Dinleri Kültürü Bölümü” kurulmasına karar vermişse de cemaatlerin ve ruhani kurumların bu formüle ilgi göstermemeleri nedeniyle konu ortada kalmıştır.⁴⁵

2000 yılında Bülent Ecevit’in başbakanlığı döneminde hükümet, okulun açılması yönünde inisiyatif almış ve bu yöndeki görüşünü 19 Nisan 2000 tarihli “Başbakanlık Talimatı” şeklinde Azınlık Sorunları Değerlendirme Kurulu’na iletmış (2004 yılında yeniden yapılandırmadan önceki adı Azınlık Tali Komisyonu), ancak Kurul bu talebe, “okulun açılmasının milli politikamız ve Milli Siyaset Belgesinin değişmesi anlamına geleceği ve bu yüzden MGK’da görüşülmesi gerektiği” şeklinde cevap vermiştir.⁴⁶

2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu’ndan gelen raporlar üzerinde çalışan Dışişleri Bakanlığının, 1971’de kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu’nun yeniden Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde, vakıf bünyesinde iki yıllık önlisans programı şeklinde eğitim verebileceğini kararlaştırdığı haberi basında yer almıştır.⁴⁷

Son olarak Devlet Bakanı Egemen Bağış, 10 Haziran 2009 tarihinde konunun “iç mesele” olarak ve insan hakları sorunu çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ve Ruhban Okulu’nun açılmasıyla ilgili olarak devlet birimlerinin aylardır çalıştığını bildirmiş⁴⁸ ve 11

⁴⁵ Elçin Macar, **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, s. 198.

⁴⁶ Kurulun “gizli” ibareli değerlendirme raporunda şu bilgilere yer verilmiştir:

* “Toplantı gündeminin görüşülmesi sonucunda Başbakanlığın 19 Nisan 2000 tarih ve B.02.0GİB/465-02-03/00983 sayılı talimatında belirtilen Gayrimüslim cemaatlere din adamı yetiştirilmesine yönelik, meslek okulu veya meslek okulu statüsünde “Dünya Dinleri Kültürü Bölümü” doğrultusunda teoloji okulu açılmasının mer-i mevzuatımız açısından mümkün olmadığına,

* Bu konuda bazı azınlık cemaat liderlerinin din görevlisi (ruhban) ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için üniversitelerde belirli bir kontenjanla öğrenim hakkı tanınması talebinin değerlendirildiğine,

* 16.8.1999 tarihli Azınlık Tali Komisyon toplantısında alınan karara istinaden İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde açılan “Dünya Dinleri Kültür Bölümü”nün öğrenci seçimi, öğrencilerin kılık kıyafeti, öğretim üyelerinin görevlendirilmesi, öğretim yerinin belirlenmesi vb hususlarda, Yüksek Öğretim Kurumu’nun tatbik ettiği mevzuatın uygulanması doğrultusunda faaliyetine devamının uygun olacağına,

* Bu bölüm dışında herhangi bir teoloji okulunun (Heybeliada Ruhban Okulu vb) açılmasının, bu konuda uygulanan milli politikamız ve milli siyaset belgesinin değişmesi anlamına geleceğinden konunun Milli Güvenlik Kurulunun gündeminde değerlendirilmesi gerektiğine oy birliği ile karar verilmiştir.”, **Ruhban Okulunda İlginç Belge**, 27 Nisan 2009 tarihli Milliyet Gazetesi,

<http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=24&ArticleID=1087854&Date=27.04.2009&b=Ruhban%20Okulunda%20ilgin%20belge>, (Erişim:12.06.2009)

⁴⁷ Radikal Gazetesi, **Ruhban Okuluna Formül Bulundu**, 25 Haziran 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=120292>, (Erişim:15.06.2009).

⁴⁸ **Rehn’in Demeci Düşündürücü**, <http://www.aa.com.tr/tr/rehnin-demeci-dusundurucu-2.html>, (Erişim:19.06.2009).

Haziran 2009’da Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, konunun yasal boyutunun olduğunu ve kararın Türkiye Cumhuriyeti’nin başka konularından bağımsız bir şekilde alınacağını söylemiştir.⁴⁹

7. Heybeliada Ruhban Okulu’nun Açılmasına Yönelik Çözüm Önerileri

HRO’nun açılması ile ilgili yapılan çözüm önerilerine baktığımızda, Patrikhane’nin kendi çözüm önerisinde ısrar ettiği ve Patrikhane’nin önerisinin gerçekleşmesinin özellikle iç mevzuata göre mümkün olmayacağını düşünenlerin farklı formül arayışı içinde oldukları görülmektedir.

a) Rum Patrikhanesi, 1971’de kapatılan HRO’nun eski statüsüyle, yani **MEB’e bağlı özel okul**” statüsüyle yeniden açılmasını istemektedir.⁵⁰

Patrikhane’nin sorunu sadece Türkiye’de yaşayan Rum Ortodoks vatandaşların din adamı ihtiyacını karşılamak şeklinde görmediği, dünya genelinde kendisine bağlı 55 piskoposluğun veya diasporada yaşayan 10 milyon Ortodoks’un ruhban ihtiyacını karşılamak olarak baktığı yetkili kişiler tarafından dile getirilmektedir.⁵¹

HRO’nun bu şekliyle açılmasının bugünkü hukuk sistemi içinde mümkün olmadığını ve yasa değişikliği gerektiğini bunun da siyasi olarak zor olduğunu belirten Aktar, okulu MEB’e bağlamanın okulun kaderini hükümetlerin siyasi tercihlerine terk etmek anlamına geleceğini dile getirmektedir.⁵²

b) Ermeni Patrikhanesi, bir **devlet üniversitesi bünyesinde** “karşılaştırmalı din araştırmaları” gibi bir ad altında, her din ve mezhebe yönelik olarak bölümler açılmasını savunmaktadır. Müfredatın hazırlanmasında dini liderliklerin söz sahibi olmak istediği bu bölümler laik eğitim verecekler, ancak ruhani olmak isteyenler, bölümde teorik bilgileri alırken, uygulamayı da bizzat kendi cemaatlerinin dini kurumlarında öğreneceklerdir. Bu bölümlerin mezunları yalnız ruhani değil, aynı zamanda gayrimüslimlerin okullarındaki dil ve kültür derslerine öğretmen olma gibi bir işlevi de yerine getirecektir. Bu görüşe Fener Rum Patrikhanesi karşı çıkmaktadır.⁵³

⁴⁹ **Ruhban Okulu Çalışması Sürüyor**, <http://www.trt.net.tr/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=8c8f927e-61b8-410e-84f8-975c8c11b5f7>, (Erişim:19.06.2009).

⁵⁰ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **A.g.k.**, s.31.

⁵¹ **Ruhban Okulu’da İmam Hatip Gibidir**, Fener Rum Patrikhanesi Basın Sözcüsü Peder Dositheos Anağospulos’un bir televizyon programında dile getirdiği görüşler. <http://www.haberform.com/haber/ruhban-okulu-ruhban-okulu- imam-hatip-fener-rum-patrikhanesi-heybeliada-ruhban-ok-19976.htm>, (Erişim:18.06.2009)

⁵² Ayhan Aktar, **Heybeli Ruhban Okulu Nasıl Açılır?**, 13.04.2009 tarihli Taraf Gazetesi, <http://www.taraf.com.tr/makale/5004.htm>, (Erişim:22.06.2009).

⁵³ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, **Heybeliada Ruhban Okulu’nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler**, s.31.

c) Heybeliada Ruhban Okulu'nun yükseköğretim mevzuatına uygun bir **vakıf üniversitesi** şeklinde açılabileceğini savunan Aktar, Aya Triada Vakfı tarafından kurulacak üniversitenin, **Ortodoks İlahiyatı Fakültesi** ve **Fen-Edebiyat Fakültesinden** oluşabileceğini, İlahiyat Fakültesinin (Marmara Üniversitesi'nin Kamu Yönetimi bölümünde Fransızca ve İşletme Bölümünde İngilizce eğitim vermesi gibi) Yunanca eğitim verebileceğini, diğer üniversitelerde olduğu gibi yabancı öğretim üyelerinin ders verebileceğini ve yabancı öğrencilerin eğitim görebileceklerini ifade etmektedir.⁵⁴ Okulun, halen faal bir vakıf üniversitesine bağlı bir fakülte veya yüksek okul statüsünde kurulabileceği önerisi de basında dile getirilmiştir.⁵⁵

Bilindiği gibi, Anayasanın 130'uncu maddesi “*kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıfların, devletin gözetim ve denetimine tabi*” yükseköğretim kurumları kurabilmesine izin vermektedir (m.130/2).

d) HRO'nun tekrar açılmasını mevcut mevzuat ve Müslüman cemaatler de dahil diğer dini cemaatler ve Türkiye'nin sosyo-politik gerçekleri açısından mümkün görmeyen Özyılmaz, iki çözüm yolu önermektedir. Birinci yol, İstanbul'daki üniversitelerden birine bağlı İlahiyat Fakültesi bünyesinde bir “**Ortodoks Kürsüsü**”nün faaliyete geçirilmesidir. İkinci çözüm yolu, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 14 Eylül 1999 tarihli toplantısında karar verdiği gibi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde “**Dünya Dinleri Kültür Bölümü**” kurulması ve alt bilim dalları oluşturularak tüm azınlıkların akademik çalışma yapmalarının sağlanmasıdır.⁵⁶

8. Sonuç

HRO'nun yeniden açılmasıyla ilgili hukuki ve siyasi tartışmalar devam edecek gibi görünmektedir.

Okulun kapatılmasını Lozan Antlaşması'nın “Azınlıkların Korunması” ile ilgili maddelerinin ihlali olarak gören, devletlerin kendi vatandaşlarının hak ve özgürlük taleplerinin karşılanmasını “karşılıklılık” konusu yapmasını veya siyasi koz olarak kullanmasını eleştiren, okulun açılmasının dış politikada (özellikle AB sürecinde) Türkiye'ye yarar sağlayacağını düşünen ve okulun açılması yönündeki talep ve çabaları din özgürlüğü çerçevesinde görenler okulun yeniden açılmasını istemektedirler.

⁵⁴ Ayhan Aktar, A.k.

⁵⁵ Fehmi Kuru, **Heybeliada Ruhban Okulu Üzerine Düşünürken**, 14 Haziran 2009 Tarihli Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=17259&y=FehmiKuru>, (Erişim:22.06.2009).

⁵⁶ Emre Özyılmaz, A.g.k., s.152.

Diğer taraftan HRO'nun yeniden açılmasına siyasi gerekçelerle karşı çıkanlar ise, böyle bir çabayı veya talebi, Türkiye'nin bütünlüğüne hanel getirecek bir tehlike/dayatma/baskı unsuru olarak algılamakta ve okulun açılmasının ülkedeki diğer dini cemaatlerin benzer talepte bulunmasına gerekçe oluşturacağını düşünmektedirler. Yine dini eğitim veren bir okulun açılmasını azınlıklara verilmiş bir "imtiyaz" olarak nitelendirenler Lozan Antlaşması'nın öngördüğü "eşit hak" ve "eşit muamele" ilkelerine aykırı bularak okulun açılmasına karşı çıkmaktadırlar.

Okulun Patrikhane'nin önerisine uygun olarak (MEB'e bağlı özel statülü okul) açılmasının ülkedeki mevcut hukuki durum (Anayasa'nın laiklik ve eşitlikle ilgili hükümleri, Yükseköğretim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu vs.) nedeniyle mümkün olmadığı kanaatini taşıyanlar ise, vakıf üniversitesi veya mevcut bir üniversiteye bağlı fakülte bünyesinde eğitim verilmesi gibi alternatif formüller önermektedirler.

9.Kaynakça

Kitaplar

MACAR; Elçin, **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

ÖZEL, Sibel, **Fener-Rum Patrikhanesi ve Ruhban Okulu**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ÖZYILMAZ, Emre, **Heybeliada Ruhban Okulu**, Tamga Yayıncılık, Ankara, 2000.

Makaleler/Raporlar/Kararlar/Haberler

ABD Kongresinin HRO'lu ile ilgili Kararı,
<http://bulk.resource.org/gpo.gov/bills/107/hc345ih.txt.pdf>, (Erişim:22.06.2009).

Anadolu Ajansı, **Rehn'in Demeci Düşündürücü**, 10 Haziran 2009,
<http://www.aa.com.tr/tr/rehnin-demeci-dusundurucu-2.html>, (Erişim:19.06.2009).

Anayasa Mahkemesinin 12 Ocak 1971 Tarihli Kararı (1969/31 Esas ve 1971/3 Karar),
<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1971/K1971-03.HTM>,
(Erişim:19.06.2009).

Avrupa Birliği Resmi Web Sitesi, **Turkey's 2007 Progress Report**,
<http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5566872>, (Erişim:20.06.2009).

-----European Parliament Resolution of 12 March 2009 on Turkey's Progress Report
2008,<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2009-0134>, (Erişim: 20.06.2009).

AKTAR, Ayhan, **Heybeli Ruhban Okulu Nasıl Açılır?**, 13.04.2009 tarihli Taraf Gazetesi, <http://www.taraf.com.tr/makale/5004.htm>, (Erişim:22.06.2009).

Beyaz Saray Resmi Web Sitesi, Başkan Obama'nın Türk Parlamentosunda Yaptığı Konuşma, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament/, (Erişim: 18.06.2009).

BİRAND, M.Ali, **Türkiye Ruhban Okulu Fırsatını Kaçırıyor**, 22 Mayıs 2009 tarihli Milliyet Gazetesi,
<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1097443>,
(Erişim:18.06.2009).

BULAÇ, Ali, **Dini Şiddetin Akli Temeli**, 4 Ekim 2006 Tarihli Zaman Gazetesi,
<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=432346&keyfield=64696E6920C59F6964646574696E20616B6C692074656D656C69>, (Erişim:18.06.2009).

EROĞLU, Ahmet Hikmet, **Heybeliada Dayatması Niye**,
<http://www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Yorumlar&file=print&pid=255>,
(Erişim:18.06.2009).

FIRAT, Melek, **Yunanistan'la İlişkiler**, Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, ss.440-480, Cilt:2, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

KORU, Fehmi, **Heybeliada Ruhban Okulu Üzerine Düşünürken**, 14 Haziran 2009 Tarihli Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=17259&y=FehmiKoru>,
(Erişim:22.06.2009).

MACAR, Elçin, GÖKAÇTI, Mehmet Ali, **Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler**, TESEV Yayınları, Nisan 2009, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/RuhbanOkuluTR_27_04_09.pdf, (Erişim:15.06.2009).

MACAR, Elçin, **Laik Türkiye'de Ruhban Yetiştirme Sorunu**, 1 Nisan 2005, <http://bianet.org/bianet/bianet/57923-laik-turkiyede-ruhban-yetistirme-sorunu>, (Erişim:18.06.2009).

Ntvmsnbc, **Limana karşı Heybeliada Formülü**, 10 Haziran 2009, <http://www.ntvmsnbc.com/id/24974682/>, (Erişim:21.06.2009).

Ruhban Okullarının Olmaması Dini Ayrımcılık, 24 Temmuz 2004, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/39253-ruhban-okullarinin-olmamasi-dini-ayrimcilik>, (Erişim:17.06.2009)

Radikal Gazetesi, **Ruhban Okuluna Formül Bulundu**, 26 Haziran 2004, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=120292>, (Erişim:15.06.2009).

Ruhban Okulu'da İmam Hatip Gibidir, Fener Rum Patrikhanesi Basın Sözcüsü Peder Dositheos Anağnospolos'un bir televizyon programında dile getirdiği görüşler, <http://www.haberform.com/haber/ruhban-okulu-ruhban-okulu-imam-hatip-fener-rum-patrikhanesi-heybeliada-ruhban-ok-19976.htm>, (Erişim:18.06.2009)

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, **Ruhban Okulu Çalışması Sürüyor**, <http://www.trt.net.tr/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=8c8f927e-61b8-410e-84f8-975c8c11b5f7>, (Erişim:19.06.2009).

YALÇIN, Emruhan, **Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması**, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/815/10341.pdf>, (Erişim:16.06.2009).

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.yplex.gov.gr/www.mfa.gr/enUS/Policy/Geographic+Regions/SouthEastern+Europe/Turkey/International+Obligations+for+Turkey/Theological+School+of+Halki/>, (Erişim: 20.06.2009).